'आज्ञा शक्रशिखामणिप्रणयिनी शास्त्राणि चक्षुर्नवं
भक्तिर्भूतपतौ पिनाकिनि पदं लङ्केति दिव्या पुरी ।
उत्पत्तिर्द्रुहिणान्वये च तदहो नेदृग्वरो लभ्यते
स्याच्चेदेष न रावणः क्व नु पुनः सर्वत्र सर्वे गुणाः ॥'

अत्र न रावण इत्येतावतैव समाप्यम् ।

'हीरकाणां निधेरस्य सिन्धोः किं वर्णयामहे ॥'

अत्र रत्नानां निधेरित्यविशेष एव वाच्यः ।

'आवर्त एव नाभिस्ते नेत्रे नीलसरोरुहे ।
भङ्गाश्च वलयस्तेन त्वं लावण्याम्बुवापिका ॥'

अत्रावर्त एवेति नियमो न वाच्यः ।

द्वितीयमुदाहरति—आज्ञेति । रावणपुरोहितेन रावणार्थं सीताप्रार्थने कृते जनकपुरोहितस्य शतानन्दस्य रावणस्य प्रशंसापूर्वकमुपेक्षाबीजप्रदर्शनमिदम् । पञ्चसु वाक्येषु यस्येति बोध्यम् । प्रणयिनी सहचरी । शक्रेण शिरोमणिरिव रावणाज्ञा धार्यत इत्यन्वयः । एतेनास्य वीरत्वं सूचितम् । तच्च स्त्रीणाम[न]भिमतम् । शास्त्राण्येव नवमधिकं चक्षुः । शास्त्रदृष्ट्या कर्मकरणात् । एतेन धीमत्त्वं सूचितम् । 'युवा धीमाञ्जनप्रियः' इत्यनेन वरगुणत्वेनास्योक्तत्वात् । भूतानामीश्वरे पिनाकिनि शिवे । एतेन संपदैश्वर्यप्रजाभोगित्वं सूचितम् । संपदादीनां शिवसेवाफलत्वेनोक्तत्वात् । तेन धनवत्त्वमपि वरगुणो लभ्यते । 'माता वरयते वित्तं पिता वरयते कुलम् । कन्या वरयते रूपं मिष्टान्नमितरे जनाः ॥' इति । मिष्टान्नं जनप्रियम् । पदं स्थानम् । द्रुहिणस्य ब्रह्मणोऽन्वये कुले । एतेन सत्कुलजातत्वं वरगुणः सूचितः ॥ उपेक्षाबीजमाह—स्याच्चेदेषेति । रावयति पीडनेन लोकान् आतुरान् करोतीति रावणः । एष यदि दुर्वृत्तत्वेन ख्यातनामा न स्यात्तदेदृग्वरो न लभ्यत इति । एतेन जनप्रियत्वस्य वरगुणस्य वैकल्यं दर्शितम् । वरगुणवत्त्वं कुत्रापि नास्तीति आह—क्वन्विति । कुत्र जगति सर्वत्र पुरुषे सर्वे वरगुणाः सन्ति । न कुत्रापीत्यर्थः । अत्र पुंसां प्रातिस्विकरूपेण सर्वगुणाभाववत्त्वं यावत्त्वेन तु सर्वगुणसद्भाव एव । यद्वा सर्वेषु पुरुषेषु मध्ये कुत्र पुरुषे सर्वे वरगुणाः । न कुत्रापीत्यर्थः । एतच्च न रावणोपेक्षाबीजमित्येतत्पर्यन्तमस्थानं तत्र वाक्यार्थसमापनमयुक्तमित्याह—अत्रेति । सामान्येन वक्तव्ये विशेषाभिधानमविशेषे विशेषस्तमुदाहरति—हीरकाणामिति । अनियमेन वक्तव्ये नियमाभिधानमनियमे नियमः । तमुदाहरति—आवर्त एवेति । भङ्गास्तरङ्गाः । वलयस्त्रि-

---

१. 'तरङ्गा' घ.